

Γλώσσα και ΜΜΕ - 6

Ακουστικές μάσκες

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Σύμφωνοι, τα δελτία των οχτώ παραέγιναν συνομιλιακά. Κυριαρχεί η άποψη και το σχόλιο, ενώ η είδηση απουσιάζει. Οπωσδήποτε, θα μπορούσαν να λείπουν οι υπερβολικές δραματοποιήσεις.

Αλλά, φαντάζομαι, τα δελτία των οχτώ διαχειρίζονται μian απλή ιδέα: τη διάχυση των ειδήσεων. Που έχουν ήδη γνωστοποιηθεί στη διάρκεια της μέρας από την ίδια την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τις εφημερίδες, το Ίντερνετ – από στόμα σε στόμα. Δεν ξεμένουν από ειδήσεις τα ΜΜΕ. Μέχρι που φτάνει η στιγμή της ωριμότητας, η ώρα για σχολιασμό. Από τη διάχυση της είδησης στη διάχυση της γνώμης.

Αν έτσι ανταποκρίνονται στη ζήτηση ή αν τη δημιουργούν, αν τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ τρέχουν πίσω από τις εφημερίδες ή το αντίστροφο, αν μ' όλες τις εξηγήσεις, τις αντιπαραθέσεις και τα σχόλια διαπαιδαγωγείται τελικά ένα καχύποπτο ακροατήριο, δύσκολο να πει κανείς. Όμως, όποιος έχει μάτια βλέπει και όποιος έχει αυτιά ακούει. Κάθε βράδυ η παράσταση παίζεται μπροστά του.

Θα μπορούσαμε με εικόνες να περιγράψουμε αυτή τη μίμηση παθών στην οποία μετατρέπονται τα δελτία των οχτώ. Η τηλεοπτική σκηνοθεσία των διαλόγων επιβάλλει να συγκεντρώσουμε την προσοχή μας στα πρόσωπα. Μπορεί να μας βοηθήσει η παιδική φαντασία, εκείνη η ξεχασμένη συνήθεια που μας ωθούσε ν' αναγνωρίζουμε με βεβαιότητα σε κάθε ανθρώπινη φιγούρα το σουλούπι και τα χαρακτηριστικά ενός ζώου. Να ένα μπουλντόγκ, ένας φύλακας της γνώμης που δείχνει τα δόντια του. Ας αντλήσουμε από την ποπ εικονολογία της εφηβείας. Ιδού ο παρουσιαστής-σελέμπριτι: μετά από κάθε εκπομπή ξαναγυρίζει με βήμα αργό και επίσημο στη βιτρίνα απ' όπου βγήκε, ως την επόμενη εμφάνιση, από τη γυάλα στο γυαλί. Αλλά και η λαϊκή εικονοποιία των τάξεων αποτελεί πηγή έμπνευσης: να ο ντόμπρος ο άνθρωπος, ο σταράτος, ο συνοδοιπόρος των ταπεινών. Χρήσιμη είναι και η εικονογραφία των παραμυθιών, αφού δεν απουσιάζουν οι άδολοι χωρικοί, οι ναρκισσευόμενες πριγκίπισσες, οι αφίλητοι βάτραχοι.

Αλλά απείρως σημαντικότερο απ' το να βλέπουμε τα πρόσωπα είναι να μάθουμε ν' ακούμε τα στόματα, έτσι ώστε, τελικά, ν' αποξενωθούμε εντελώς από τα τεχνητά αισθήματα στα οποία μας παρασύρουν οι εικόνες. Βάλε σε κίνηση αυτό που είναι ν' ακουστεί, λέει ο Elias Canetti, κι αμέσως ξεπηδάει μπροστά σου ένας θησαυρός που δεν μπορεί να τον αλλοιώσει καμία αξιολόγηση. Μπορείς να κάνεις τα πάντα με τα λόγια των άλλων, αυτό το έμαθα από τον Καρλ Κράους, εξομολογείται ο Κανέτι στην αυτοβιογραφία του («Ο Πυρσός στο αυτί», μτφ. Αλεξάνδρα Παύλου, 2004). Για να μάθει ν' ακούει, ο Κανέτι επιδόθηκε σ' ένα αδιάκοπο κυνήγι εκφράσεων στην πολύβουη Βιέννη του μεσοπολέμου. Γιατί στην αρχή ακούς και δεν έχεις συνείδηση των φωνών. Σε χτυπάνε από παντού οι ίδιοι «τρόποι του λέγειν», λέξεις και φράσεις που επανέρχονται. Τους λεκτικούς αυτούς τρόπους μπορείς να τους μαζέψεις, να τους χειριστείς σαν αντικείμενα, σχεδόν τους ακούς με τα χέρια. Είναι εκπληκτική η γυαλάδα τους, η απόλυτη σιγουριά με την οποία αποκλείουν ο,τιδήποτε άλλο θα μπορούσε να ειπωθεί. Ο Κανέτι ονομάζει «ακουστικές μάσκες»

τα μοναδικά χαρακτηριστικά της φωνής κάθε ανθρώπου και χρησιμοποιεί τις μάσκες αυτές για να κάνει να μιλήσουν οι χαρακτήρες στα έργα της δικής του Ανθρώπινης Κωμωδίας. Σημασία για τον Κανέτι έχει η απόλυτη, η ανόθευτη μορφή κάθε φωνής. Καμία ακουστική μάσκα δεν μπερδεύεται με τις άλλες. Είναι όλες μοναδικές σαν τις φωνές των τελάληδων. Κάθε χαρακτήρας διακρίνεται ξεκάθαρα από τους υπόλοιπους. Οι λέξεις που χρησιμοποιεί, οι αφορισμοί, η επιτόνιση και ο ρυθμός, οι παύσεις και τα χάσματα είναι όλα διαφορετικά, δηλ. ίδια με τον εαυτό τους. Γιατί τελικά οι ακουστικές μάσκες ένα μόνο χαρακτηριστικό έχουν: το ότι επαναλαμβάνονται.

Ο Κανέτι προτιμούσε να απαγγέλλει τα θεατρικά του έργα. Θεωρούσε ότι δεν υπήρχε ικανοποιητικός τρόπος να αποδώσει με τη γραφή τις ακουστικές μάσκες που φορούσαν οι χαρακτήρες του. Δεν έχουμε μετάφραση των θεατρικών του έργων στα ελληνικά. Πώς όμως να αποδοθεί σε άλλη γλώσσα αυτό που ο ίδιος δυσκολεύτηκε ν' αποτυπώσει στα γερμανικά, τη μία από τις μητρικές του γλώσσες, εκείνη που του έμαθε ν' ακούει προσεκτικά το επίμονο βουητό του επερχόμενου φασισμού.

* Ο Σπ. Μοσχονάς διδάσκει γλωσσολογία στο Τμήμα ΕΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_04/05/2008_268243